

На правах рукопису

Козинський Сергій Михайлович

ПІДПРИЄМНИЦЬКИЙ ТИП РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ
ІНТЕРЕСІВ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ ПРИ
ПЕРЕХОДІ ДО РИНКУ

Спеціальність 08.00.01 - політична економія

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття вченого ступеня
кандидата економічних наук

ОДЕСА - 1993

УДБ ім. В. Стрельника
АН України

AB 28.161

Робота виконана на кафедрі загальної економічної теорії Одеського Державного Економічного Університету

- Науковий керівник - доктор економічних наук, професор КУШУК А.П.
- Офіційні опоненти - доктор економічних наук, професор КУЛІШ М.Ю.
- кандидат економічних наук, доцент КУРАВЛЬОВ Т.О.
- Провідна організація - Інститут аграрної економіки імені О.Г.Шліхтера Української Академії аграрних наук

Захист відбудеться "12" листопада 1993 року о 14 годині на засіданні спеціалізованої Ради Д 069.Г.01 з політичної економії в Одеському Державному Економічному Університеті (270100, Одеса, вул. Радянської Армії, 8).

Є дисертація можна ознайомитися в бібліотеці Одеського Державного Економічного Університету.

Автореферат розісланий "2" грудня 1993 року.

Вчений секретар спеціалізованої Ради к.е.н., доцент

В.К. Матвієнко

ЛНБ України ім.В.Стефаніка

00802415 (K)

ЛНБ ім. В. Стефаніка АН України

Актуальність теми. Перехід до ринкових стосунків, попри шкідливі інтенсифікації суспільного виробництва визначили необхідність дослідження соціально-економічних та організаційно-господарських форм, за посередництва яких досягається нова якість економічного зростання.

Адекватність соціально-економічних форм господарських в умовах ринкових стосунків забезпечує загальну зв'язаність суб'єктів суспільного виробництва. При цьому, взаємодія вказаних суб'єктів, що визначається системою ринкових стосунків, характеризується гнучкістю й різноманітністю.

Соціально-економічні та організаційно-господарські форми такої взаємодії, які є разом з тим засобом реалізації потреб суб'єктів суспільного виробництва, фіксують нову якість економічного зростання. Функціональною ж формою виробничих стосунків, яка найбільшою мірою інтегрує економічні та організаційні аспекти, є економічний інтерес. Він відображає можливості задоволення потреб суб'єктів суспільного виробництва і характеризує об'єктивні зміни якісних характеристик виробничих стосунків. Цим і визначається вилючне значення інтересу в умові переходу до ринкових стосунків.

Становлення ринкових стосунків, як суттєвої характеристики прогресу виробничих стосунків, може бути визначено за посередництвом форм свого проявлення, які при тому несуть на собі "печатку" нової якості економічного зростання. Цією новою якістю виступає підприємницький тип реалізації економічних інтересів.

Ступінь розробленості проблеми. Велике теоретичне й практичне значення підприємницького типу реалізації економічного інтересу не отримало ще належного висвітлення в науковій літературі. Самостійних праць, присвячених дослідженню даної теми,

номіа.

Разом з тим ряд аспектів проблеми отримав вирішення у працях з питань загальної теорії економічного інтересу й підприємництва. Найбільш значущі в цьому розумінні роботи А.І. Агеева, В.М. Агеева, Д.К. Бікчантаєвої, М.Г. Виставкіна, В.М. Голіка, Г.В. Горманова, С.С. Дзарасова, Є.Г. Єфимової, Т.І. Заславської, А.Г. Здравомисльєва, М.Д. Колесова, Л.І. Коганова, І.Ф. Комарницького, В.Ф. Левичева, В.К. Логвиненка, М.В. Михайлова, А.С. Мотильова, В.В. Радасєва, А.Я. Рясчєнка, А.І. Самсіна, В.Ф. Сіренка, С.П. Удовєнка, В.К. Черняка, А.А. Чухко, П.Є. Ехіна, В.Ф. Щєрбили та ін.

Досліджуючи праці вітчизняних та зарубіжних економістів, дисертант виявив ті аспекти проблеми, котрі ще не отримали достатнього розроблення. У першу чергу мова йде про зміни в умовах реалізації індивідуального економічного інтересу, місце й роль останнього в системі соціально-економічних факторів формування ринку.

Науковий пошук автора спрямований на пізнання функціональних форм виявлення взаємодії суспільних та індивідуальних інтересів в умовах зміни якісної визначеності виробничих стосунків, які вони виражають. Дана проблема визначила предмет дослідження дисертації.

Мета і завдання дослідження. Метою цього дослідження є виявлення й обґрунтування якісно нової організаційно-економічної основи аграрного виробництва, як наслідка змін мотиваційного механізму в умовах відтворення основних суб'єктів суспільного виробництва.

Для реалізації поставленої мети потрібно вирішити ряд завдань:

- визначити шляхи подолання пріоритетності правдивих підходів до рішення господарських проблем;

- виявити специфіку виявлення організаційно-економічних стосунків у структурі виробничих стосунків за посередництвом економічних інтересів;

- дослідити еволюцію форм соціально-економічного змісту суспільного виробництва на основі аналізу механізму взаємодії різних типів економічних інтересів;

- визначити конкретні організаційно-господарські форми реалізації економічних інтересів в аграрному виробництві на основі аналізу тенденцій розвитку суспільства як природно-історичного процесу в Україні;

- розглянути форми та види підприємництва, що зароджується у сільському господарстві, з позицій реалізації економічних інтересів в умовах нового механізму господарювання.

Методологічною й теоретичною основою дисертаційного дослідження є принципи матеріалістичної діалектики в їх додатку до проблем розширеного відтворення сутності загальних умов суспільного виробництва, власності на кошти виробництва й результати праці.

В ході роботи над дисертацією вивчалися монографії вітчизняних і зарубіжних економістів, матеріали конференцій та нарад, а також періодичні видання, присвячені проблемам, які досліджуються.

Емпіричну базу дисертації склали офіційні статистичні публікації Міністерства статистики України, статистичних органів країн СНД, а також дані обласного управління статистики.

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає в наступному:

- дано методологічне обґрунтування реформування організаційно-господарської структури сільського господарства в два етапи: перший - роздержавлення, другий - власне приватизація;

- обґрунтовано положення про подвійну природу розширеного відтворення економічних інтересів, як результату взаємопереходу його короткострокової й довгострокової форми;

- досліджена природа трансформації форми господарської діяльності, в контексті появи нового рівня довгострокових економічних інтересів - майнових;

- обґрунтована необхідність визначення типу реалізації економічних інтересів з позицій характеру взаємодії суспільних та індивідуальних інтересів. У цьому зв'язку можливе виділення двох таких типів: командно-адміністративного та підприємницького;

- розкриті структуроутворюючі тенденції в рамках підприємницького типу реалізації економічних інтересів, котрі в умовах вітчизняного перехідного періоду до ринку утворюють форми колективного підприємництва;

- у зв'язку з переходом до підприємницького типу реалізації інтересів, визначена необхідність використання організаційно-господарських форм, в яких даний тип реалізації інтересу був у скритій /потенційній/ формі;

Апробація роботи. Основні положення дисертаційного дослідження доповідалися на науково-практичній конференції 1990 року та наукових конференціях 1989 і 1991 років Одеського сільськогосподарського інституту.

За темою дисертації опубліковано 3 наукові праці.

Мета і завдання дослідження визначили структуру дисертації.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовується актуальність обраної теми, визначаються методологічні й теоретичні основи, предмет, завдання та мета дослідження, відзначається наукова новизна, теоретичне й практичне значення роботи.

У першій главі досліджується проблема адекватності форм реалізації соціально-економічного потенціалу конкретним формам господарювання. При цьому основна увага приділяється необхідним і можливим формам реалізації такого потенціалу, специфіці його суспільних та індивідуальних форм. Така постановка питання передбачає, з одного боку, визначення спрямованості й рухомої сили соціально-економічного прогресу, а з іншого боку, можливі форми їх господарського "опредмечування".

Автор вважає, що в економічній теорії укріпилися такі положення, що впливають із вказаної вище постановки питання:

- відсутність чіткої персоніфікації стосунків власності, яка виразилася в таких негативних тенденціях, як наростання безгосподарності, стихійності економічного розвитку і т.ін. У цьому зв'язку правомірна постановка питання про необхідність зміни соціально-економічного статусу індивіду в аграрному виробництві;

- перебудова стосунків власності передбачає зміни в структурі даних стосунків, що обумовило еволюцію теоретичного пошуку рішень на шляхах від формування почуття господаря до визначення суб'єкту через його статус як підприємця;

- необхідний процес приватизації, котрий, на думку його прибічників, принципово змінить існуюче положення суб'єктів аграрного виробництва.

Домінуючим стає підхід, з основи якого нарізним каменем аграрної реформи постає формування власника в сільському госпо-

дарстві через перерозподіл правових статусів основних суб"єктів суспільного виробництва. У такому зв'язку дисертант виділяє наступні положення, протирічність яких нерозв'язана в рамках представленої концепції:

1. Надзвичайні сподівання, що покладалися на віддачу реформованих стосунків власності, залишили "за бортом" досліджень вирішене, на наш погляд, в економічній літературі питання про їх місце та роль у системі виробничих стосунків, де соціально-економічні відносини, суть і основу яких складають відносини власності, виступають частиною виробничих стосунків, як цілого.

Спроба якісного оновлення економічних стосунків через перетворення форм власності "зачижує" початковий рівень аналізу економічних процесів, нехтує діалектикою цілого й частини, досягненнями системного аналізу, залишає дослідження в межах неадекватності економічного й вальового.

2. Формалізація взаємодії власності й пригноблення обернулася серйозним спрощенням в економічній теорії, яка часто-густо досліджує не економічний зміст, а організаційно-господарські форми власності. Захопленість видимою стороною - суб"єктно-об"єктними стосунками заслонила собою суб"єктно-суб"єктний рівень відносин власності.

Діалектика зводилі суб"єктно-об"єктних та суб"єктно-об"єктних стосунків прстегується у переносі "центру ваги" досліджень відносин власності з розгляду володіння, розпорядження й користування засобами виробництва на питання привласнення благ, що виробляються.

Світовий і вітчизняний досвід надає право виділити такі типи взаємодії економічного й правового аспектів у відносинах власності, які виявляються різною мірою володіння засобами ви-

робництва:

- юридично закріплені права на володіння засобами виробництва супроводжуються привласненням продукту, що виробляється;
- привласнення продукту, що виробляється, не обумовлено юридичними нормами, які закріплюють на прилах власності засоби виробництва /для сільського господарства, в першу чергу, землю/;
- володіння засобами виробництва не супроводжується адекватним статусом власника присвоєнням.

Проведення у дисертації аналіз вказаних типів взаємодії економічного і правового аспектів відносин власності, дозволяє стверджувати, що економічна сторона власності та форми її реалізації значно мірною опосередковуються не стільки пов'язаністю права власності на засоби виробництва й економічним привласненням, скільки складним поєднанням даючого зв'язку з усією різноманітністю соціальних відносин.

3. Стереотипом є та обставина, що практичні і зрештою по зміні соціально-економічного статусу суб'єкту виробничих відносин можуть розвинутися як у руслі становлення формального, так і реального власника.

Основоположним теоретичним послідком, що визначає формалізацію процесу перетворення з погляд на владність як на можливість володіння, користування, розпорядження об'єктом, виявлення суверенної економічної влади. Однак, така теоретична послілка має обмежену практичну цінність через те, що виявлення суверенної економічної влади, винятковості праг, певного панування волі власника, навіть в умовах приватної власності, опосередковано правовим регулюванням настільки, по цілком правомірно розглядається державне регулювання як підрич приватної власності.

В міру уславлення організаційної структури суспільного

виробництва й збільшення кількості його суб'єктів, протиріччя, що посилюється між винятковістю влади власника й діяним об'єктивних економічних законів, знаходять вирішення в регулюванні повноважень власника суспільством. Репетивом обмеженості економічної влади може розглядатися тотальне одержавлення в нашій країні.

На основі дисертаційного дослідження автор робить висновок про те, що різна конкурентоспроможність форм господарювання фермерського типу, заснованих на правових нормах власності й господарств, які орендують землю, демонструє необхідність пошуку суті перетворень не в зміні належності засобів виробництва, а в дослідженні значення форм економічної відокремленості учасників суспільного виробництва, яка є, з економічної точки зору, загальною рисою вказаних типів господарств. Саме відокремленість відтворюваних процесів слугує тією основою, аналіз якої здатний вивести реформу економіки в іншу якість.

Соціально-економічною формою такої відокремленості, здатної на високому рівні відбити весь спектр відтворюваних процесів суспільства, є економічний інтерес. Вплив на даний інтерес, рівно як і забезпечення його реалізації в усій широті спектру відносин, що він відбиває, дає змогу досягти результатів реформування економічних відносин.

З позицій вказаного підходу стає очевидним, що орієнтація на реформування структури суб'єктів аграрного виробництва та переходу до підприємницького типу реалізації інтересів, може бути досягнута в умовах суспільних потреб, що сформувалися, в зміні суб'єктів аграрного виробництва та збільшенні їх кількості.

Автор виходить з того, що теоретична розробленість питань,

що визначають місце потреби в системі економічних категорій, дозволяє розглядати її як одну з основних детермінант соціального руху.

Тому потреби суб'єктів суспільного виробництва визначаються, щодо ставлення організаційно-господарських форм підприємницького типу, такими основними ознаками:

- потреба індивідів аграрного виробництва в організаційно-господарських формах, за посередництва яких з'являється можливість реалізувати необхідність у розширенні сфери індивідуального приналежності;

- потреба суспільства в різноманітності суб'єктів аграрних стосунків, що дозволяють максимально задіяти аграрний потенціал і задовольнити потребу в сільськогосподарській продукції всіх членів суспільства;

- потреба держави в організаційно-господарських формах як елементах загальної структури народного господарства, ланках господарського механізму суспільства.

Саме як елементи організаційно-економічної структури господарські форми реалізують виробничу функцію і як такі охоплюють системові економічні відносини, що поєднують самостійність функціонування з суспільним регулюванням. Тому автор вважає, що потреба в соціально-економічному статусі є водночас частиною суспільної потреби в ефективній організаційно-економічній структурі.

В дисертації обґрунтовується положення /на прикладі потреб та інтересів у соціально-економічному статусі суб'єктів економічних відносин/ про існування двох рівнів суспільного в його зв'язку з виробництвом. Перший обумовлений родовим зв'язком з поняттям "спільного" і в цьому розумінні виражає суспільне з

позицій сукупності складових його елементів. Другий рівень суспільного визначається функціональною спрямованістю його зняття, котра має за умову свого існування визначену структуру.

Враховуючи, що інтереси виявляються лише в умовах взаємодії їх носіїв, природним буде визначення соціально-економічного статусу аграрного виробництва як результату відтворення взаємодії окремих суб'єктів економічних відносин - суспільства й індивідів. Причому особливих потреб - у відтворенні умов економічного привласнення, яке, в свою чергу, характеризує економічне положення і місце суб'єкту в системі суспільного виробництва.

Взаємодія суспільних та індивідуальних інтересів визначає тип реалізації економічних інтересів. Слід виділяти два типи реалізації інтересів:

- тип реалізації інтересів, що характерний для так званої командно-адміністративної економіки;

- підприємницький тип реалізації економічних інтересів, що характерний для ринкової економіки.

В дисертації обґрунтовується уявлення про підприємництво як тип господарської діяльності, що поєднує в собі зміни суб'єктів виробничих відносин виробляти й забезпечувати виконання необхідних господарських завдань і цілей в умовах однакових можливостей реалізації інтересів усіма суб'єктами суспільного виробництва.

Визначальними рисами підприємця є:

I. Волі діння управлінськими функціями:

- свободи вибору виду діяльності;

- самостійність в організації виробництва згідно з властивими цілями;

- свободний вибір партнерів за господарською діяльністю;

- самостійність у розпорядженні виробленим продуктом;
- самостійність у розпорядженні прибутками.

2. Самостійне виконання управлінських рішень.

Світловий досвід аграрного виробництва демонструє наявність в умовах ринкових стосунків суб'єктів, які господарюють і різномірно реалізують певні функції управління та організаційних функцій. Такі суб'єкти можуть бути згруповані за характером взаємодії управлінських та виконавських функцій на рівні індивіду:

1. Управлінські та виконавські функції утворюють у своїй сукупності єднання. Для сільського господарства прикладом існування такого єднання є селянське господарство.

2. Управлінські функції делегуються індивідам добровільного об'єднання індивідів, що господарюють, — наприклад, кооперативу. При цьому функції, що делегуються, виступають як зовнішнє середовище, що підпорядковує собі виконавські дії індивідів.

Разом з делегуванням управлінських функцій, індивід, що господарює, делегує свій статус підприємця, котрий переходить до об'єднаної його / індивіду / господарської форми.

Зід тилу реалізації інтересів залежать форми їх реалізації, найбільш важливим групованим яком, з позицій розкриття і вдосконалення соціального потенціалу аграрного виробництва, є розподіл інтересів на короткострокові й довгострокові.

Досліджуючи короткострокові й довгострокові економічні інтереси, автор обґрунтовує ствердження про можливість досягнення вищої форми довгострокових інтересів — майноних інтересів суб'єктами суспільного виробництва тільки в умовах ринкових стосунків, що склалися. Р а н с е р т а ц і я представляє т е с т у з г і л ю з я к о в в у м о в а х п е р е х і д н о г о п е р і о д у з а с н а д а ю т ь с я п о ч а т к о в і о с н о -

в розвитку майнового інтересу. Подальший розвиток майнового інтересу визначається прогресом ринкових стосунків і вдосконаленням на їх основі суспільного виробництва.

Вдосконалення /рух/ організаційних форм, за посередництвом яких на практиці здійснюється зміна типів реалізації інтересів суб'єктами суспільного виробництва, проходить у своєму розвитку два етапи:

1. Прихований. Характеризується накопиченням виробничих зв'язків, заснованих на принципах, що відрізняються від пануючих у цілому, виробничих відносин. Такі зв'язки виступають елементами нової якісної визначеності, яка розвивається в межах господарського механізму, що склався.

2. Явний. Нова якість заявляє про себе як явище, процес, життєздатність якого вимагає адекватної йому зміни організаційних структур, за посередництвом яких дана якість виявляється.

Суспільна потреба у високій ефективності господарських форм аграрного виробництва набуває реальних обрисів первинних виробничих структур у сільському господарстві з реалізацією незазтрабуваних можливостей прихованих форм реалізації підприємницького типу економічних інтересів.

У другій главі дисертант розглядає особливості переходу до ринку в галузі перетворення економічного статусу суб'єктів аграрного виробництва, що полягає в співіснуванні ряду організаційно-господарських форм, за посередництвом котрих фіксуються різні типи економічних інтересів.

Автор розглядає індивідуальні форми господарювання, в яких підприємницький тип реалізації економічних інтересів виявляє себе в умовах господарського механізму, що реформується. Основна увага при цьому приділяється таким формам реалізації індиві-

дуального економічного інтересу, як особисте підсобне господарство.

Дисертант виділяє наступні найбільш важливі соціальні-економічні обставини, що характеризують ОПГ з позиції потенціальних можливостей розвитку індивідуального підприємництва в сільському господарстві:

1. Охоплення ОПГ, як індивідуальною формою реалізації економічного інтересу, значної частини працездатного сільського населення.
2. Особисте господарство виступає практично єдиною формою сільськогосподарського виробництва, в основі якої лежить не просто праця індивіду, а праця членів однієї сім'ї.
3. Аналіз статистичних даних сільськогосподарського виробництва дозволяє стверджувати наявність сталого розподілу праці між господарствами суспільного сектору та ОПГ, що знаходить своє відображення в спеціалізації ОПГ на виробництві певних видів продукції рослинництва й тваринництва.
4. Особисті господарства, за допомогою вклучення їх в систему кооперації з колгоспами та радгоспами, виступають господарськими формами по реалізації індивідуальних, колективних і суспільних інтересів.
5. Орієнтація особистих підсобних господарств на кооперацію з господарствами суспільного сектору, а також "вихід" ОПГ на споживачий ринок безпосередньо через систему колгоспних ринків, визначили можливості зростання товарності підсобних господарств.

Зростання товарності підсобних господарств, в даному випадку, виступає формою еволюції індивідуального економічного інтересу, в його спрямованості від натурального самозабезпечення носія інтересу, до опосередкованої суспільством /у вар-

тій формі/ оцінці індивідуальної праці.

В дисертації широко використані зведення статистичної звітності країн, в яких особисті господарства отримали розвиток. На підставі вітчизняного й зарубіжного досвіду сучасне значення ОПГ визначається їх подвійністю, сумь якої втрачається у частковому:

- сучасні ОПГ - елемент організаційної структури сільськогосподарства, орієнтований на безпосереднього споживача;
- увага до ОПГ, так само як і їх роль в умовах, що склалися, значно міркують визначаються перманентною кризою недоовродження сільськогосподарської продукції. В зв'язку з цим роль підсобних господарств неминуче буде змінюватися по мірі насичення ринку продукцією аграрної галузі.

Автор обґрунтовує ствердження про те, що ОПГ в сучасних умовах необхідних форм існування реалізації індивідуального й суспільного інтересів; організаційно-господарських форм, що існують поряд з селянським господарством.

Така необхідність в особистих господарствах зумовлює потребу насамперед у підвищенні їх товарності, наслідком чого повинен стати перегляд статті 56 Земельного кодексу України, що обмежує земельноділля в рамках особистого господарства.

З переходом до ринкових стосунків і зростаючих обмежень, ОПГ з часом еволюціонуватимуть частково в селянські господарства, а більшою часткою - в дійсно підсобні господарства, що замкнуті на задоволення індивідуальних потреб, в умовах чотварного характеру їх виробництва.

У третій главі дисертант обґрунтовує існування, в умовах переходу України до ринкових стосунків, форм організації господарств з різним ступенем економічної й організаційної

відокремленості реалізуючих індивідуальний економічний інтерес підприємницького типу. При цьому виділяються дві основні форми:

- інтегруючі в собі можливості реалізації єдності управлінських та виконавських функцій індивідом у сільськогосподарському виробництві. Така єдність досягається в сільському господарстві;

- колективного підприємництва, в основі якого делегування підприємцем своїх функцій і прав на користь виробничого колективу, членом якого він виступає.

Необхідною умовою існування ринкової економіки є наявність різноманітності організаційно-господарських форм реалізації індивідуального економічного інтересу в межах одного й того ж типу його реалізації. За допомогою такої різноманітності враховуються територіальні, галузеві, регіональні та інші особливості.

Вплив взаємних факторів визначає в економіці розвинутих країн, з одного боку, збереження господарського укладу, нерозніфікованого самостійними сільськими господарствами, а з іншого боку - наявність потужного кооперативного руху.

Економічна природа кооперування сільських господарств виявляється у тих можливостях, котрі розкривають колективні форми організації виробництва для реалізації економічних інтересів усіх суб'єктів аграрних відносин.

З позицій формування сучасної організаційно-господарської структури, адекватної ринковим стосункам, можуть бути визначені особливості перехідного періоду для України:

1. Слабо виражені тенденції об'єднання селянських господарств у кооперативи.

Створення таких об'єднань характеризується делегуванням частини управлінських функцій від суб'єктів, що господарствують, на користь організаційно оформленого об'єднання, учасниками

якого є суб'єкти, що самостійно господарюють. При цьому відбувається, по суті, добровільне відмовлення індивіду від підприємницької діяльності, який веде селянське господарства на користь колективу, членом якого даний індивід став/.

Підприємницька діяльність даного об'єднання суб'єктів, що господарюють, вважас автор, передбачає виникнення колективного економічного інтересу, об'єктивність якого визначається необхідністю будь-якої організаційної структури до власного відтворення.

Дисертант зазначає, що виникнення колективного економічного інтересу, як делегованого, визначається такими аспектами:

- колективний інтерес, що виникає як наслідок добровільного об'єднання індивідуальних суб'єктів аграрного виробництва, у своєму функціональному виявленні постає як делеговане підприємництво, яке стає суттєвою характеристикою колективних форм організації праці;

- реалізація колективного інтересу об'єктивно опосередковує реалізацію індивідуальних економічних інтересів членів даного колективу. Колективний інтерес виступає вже не просто добровільно відчуженою соціально-економічною сутністю індивідів, а як такий, що відомою мірою пристоїть йому.

2. Особливість перехідного періоду до ринкових стосунків і підприємницького типу реалізації економічних інтересів для України є реформування колгоспно-радгоспного сектору сільської економіки, в основі якого лежить наділення підприємницькими функціями широкого кола суб'єктів аграрних відносин.

Дисертант обгрунтовує положення про те, що досягнення поставленої мети повинно бути сполучене з процесами роздержавлення в рамках колгоспів і радгоспів. Такий процес призводить до

створення колективних форм підприємництва, обминаючи стадії розпаду колективних форм господарювання на селянські господарства, з подальшим їх об'єднанням на нових принципах.

На думку автора, форми колективного підприємництва, як наслідок роздержавлення, здатні рівноцінно:

- змінити статус /соціально-економічний/ робітника;
- реалізувати потенціал колективних форм організації праці, в умов яких кооперація праці виступає додатковим джерелом зростання його продуктивності;
- забезпечити реалізацію різноманітних конкретних умов за рахунок широкого спектру форм колективного підприємництва.

Дисертант відзначає, що різноманітність колективних форм підприємництва визначається можливими несхожостями у способах матеріалізації індивідуального економічного інтересу членів виробничого колективу, у такому зв'язку можуть бути виділені дві основні форми:

1. Реалізація індивідуального економічного інтересу супроводжується відокремленням майнового внеску працівників у натурально-речовій формі.

Така організаційна форма широко представлена в кооперативах, що створені для спільного використання сільськогосподарської техніки. Члени таких кооперативів, володіючи різноманітними засобами виробництва на правах власності, обробляють угіддя інших членів цього ж кооперативу на договірній основі.

2. Реалізація індивідуального економічного інтересу супроводжується вартісною формою відокремлення майнового внеску членів колективу. Майно таких колективів належить його учасникам на правах спільної падової власності.

Поширеність вказаних форм визначається серйозними складно-

стями, пов'язаними з трансформацією колгоспів і радгоспів на нових засадах, що обумовлено незбігом виробничих потреб з соціально-економічними потребами перетворення колгоспів і радгоспів, які мають великі структурні підрозділи типу відгодівельних комбінатів, ферм, переробних виробництв, об'єктиву обмежує павання, визначаючи його межі ефективності виробництва.

Обмеженість можливостей павання передбачає необхідність збереження неподільних виробничих фондів, за допомогою яких досягається оптимальність поєднання, з одного боку, індивідуальних, колективних і суспільних інтересів, а з іншого - утримується рівновага між соціальними й економічними критеріями ефективності суспільного виробництва.

Неподільні фонди, проте, персоналізуються учасниками колективу через виділення паю у вартісній формі.

Організаційно-правові форми колективного підприємництва представлені широким спектром - це кооперативи, акціонерні товариства, агрофірми, агрокомбінати і т.ін.

Дисертан, досліджуючи перевагу різноманітних організаційних форм колективного підприємництва, приходить до висновку, що найбільш повно задовольняють індивідуальні, колективні й суспільні потреби у використанні сталого виробничого потенціалу колгоспів і радгоспів Одеської області, кооперативи й агрофірми.

Важливим перевагом форм колективного підприємництва, у порівнянні, наприклад, з формами відокремленої реалізації економічних інтересів, виступає можливість залучення до сільського господарства банківського капіталу й інтеграція з промисловими підприємствами. Це дає змогу розв'язати проблеми аграрного сектору в насичуванні його засобами виробництва, у межах усьо-

го необхідного їх різноманіття, причому на принципах ринкових стосунків. Це тим більше важливо, що будь-які державні програми, в сучасних умовах, не сприяють розв'язанню партнерських стосунків між містом і селом, між сільським господарством і промисловістю.

В дисертації обґрунтовується думка автора, згідно з якою початковою формою зрощування промислового й сільськогосподарського виробництва, в умовах становлення форм колективного підприємництва, є агрофірми. Широке розповсюдження агрофірм пояснюється такими причинами:

- слабкість переробного комплексу районних АПК;
- територіально роздрібленість підприємств по переробці сільськогосподарської сировини;
- високий мірою замкнутості господарств, що виробляють сільськогосподарську продукцію на нечисленні переробні виробництва. Що дає право стверджувати уявлення про наявність сталої технологічного монополізму й функціональної концентрації на переробних виробництвах.

Ще однією формою колективного підприємництва в сільському господарстві виступають акціонерні товариства. Характер делегування економічних інтересів у таких товариствах передбачає три можливості виникнення організаційної структури акціонерних підприємств:

1. Створенням нових суб'єктів аграрних відносин, як наслідку реалізації суспільної потреби в господарських структурах певної функціональної спрямованості. Задоволення таких потреб набуває вигляду нового будівництва.

2. Участь виробників сільськогосподарської продукції в діяльності переробних підприємств через придбання частини акцій

останніх.

3. Найбільш широко представлена форма акціонування, заснована на принципі деestatизації економіки. На практиці це набрав вигляду акціонування підприємств з розповсюдженням акцій тільки між членами виробничого колективу.

Загερшуючи наукове дослідження, дисертант приходить до висновку, що перехідний період до ринкових стосунків характеризується різноманітністю організаційних форми реалізації індивідуального економічного інтересу підприємницького типу. При цьому найбільш повно реалізується специфіка вітчизняного аграрного виробництва у формах колективного підприємництва.

Основні положення дисертації викладені у таких роботах:

1. Соціалістичне самоврядування - важливою ланкою перебудови господарського механізму АПК. - У зб. Вдосконалення економічного механізму господарювання в сільськогосподарських підприємствах півдня України. - Одеса, 1989.
2. Потенціальні можливості реформування категорії "власник". - У зб. Вдосконалення економічних методів господарювання в АПК півдня України. - Одеса, 1992.
3. Селянське господарство як форма задоволення економічних потреб. - У зб. Вдосконалення економічних методів господарювання в АПК півдня України. - Одеський СГІ. - Одеса, 1993.

Основні положення дисертації доповідалися на наукових /1990, 1991 та 1993 роки/ і науково-практичній конференції /1989р./ Одеського сільськогосподарського інституту.

Полісвано к печати 27 IX 93r формат 60x84 1/16 об'єм 15 н.л
 Заказ № 458 Тираж 100 экз. Отдел оперативной поли-
 ОИЧ, 270100, ул. Советской Армии, 8 графии.

1850-1851

463537

